

Odpooczynek czy praca zarobkowa? Wakacje dzieci i młodzieży

Przedruk i rozpowszechnianie
tej publikacji **w całości** dozwolone
wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie **fragmentów**
oraz danych empirycznych
wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 9 stycznia 2015 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Już od ponad dwudziestu lat badamy, jak uczniowie spędzali wakacje. Czy wypoczywali poza miejscem zamieszkania, a jeśli nie – dlaczego? Czy podejmowali pracę zarobkową w czasie wakacji? Jaki jest stosunek społeczeństwa do wakacyjnej pracy zarobkowej dzieci i młodzieży?

Podczas tegorocznych wakacji¹ uczniowie z blisko dwóch trzecich gospodarstw domowych, w których są dzieci w wieku szkolnym (64%), wyjechali na co najmniej tygodniowy wypoczynek poza miejsce zamieszkania, przy czym z nieco ponad połowy (53%) wyjechały wszystkie dzieci, a z co dziewiątego (11%) tylko niektóre.

W ciągu ostatnich dwóch lat znacząco zmalał odsetek gospodarstw domowych (z 47% do 36%), z których żadne dziecko w wieku szkolnym nie wyjechało na wypoczynek, jednocześnie wyraźnie przybyło tych, z których wyjechały wszystkie (z 43% do 53%). Odsetek gospodarstw domowych, z których żadne dziecko nie wyjechało na co najmniej tygodniowy wypoczynek, jest obecnie najniższy od 22 lat – od kiedy monitorujemy tę kwestię.

Tabela 1

Czy podczas tegorocznych wakacji uczniowie z Pana(i) gospodarstwa domowego wyjechali na co najmniej tygodniowy wypoczynek poza miejsce zamieszkania? Wskazania respondentów z gospodarstw domowych, w których są uczniowie (według terminów badań)																						
	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'09	'10	'11	'12	'13	'15
	w procentach																					
Tak, wszyscy wyjechali	37	45	43	40	48	46	47	41	41	43	44	37	38	46	45	46	44	48	42	44	43	53
Tak, ale nie wszyscy wyjechali	8	13	8	14	13	7	8	11	12	8	10	10	8	9	11	14	8	9	11	13	10	11
Nie, nikt nie wyjechał	55	42	49	46	39	48	45	48	46	49	46	52	54	45	44	40	48	43	47	43	47	36

* W latach 1993–2003 pytanie było zadawane tylko rodzicom dzieci w wieku szkolnym. Od 2004 roku odpowiadają na nie wszyscy wylosowani członkowie gospodarstw domowych, w których są uczniowie (w tym roku było to 297 osób)

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (304) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 17–23 września 2015 roku na liczącej 972 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

To, czy dziecko wyjeżdża na wakacje, w znacznym stopniu zależne jest od miejsca zamieszkania oraz położenia materialnego. Im lepsza sytuacja materialna, im większa miejscowość zamieszkania, tym częściej wszystkie dzieci z gospodarstwa domowego wyjeżdżały na wakacje, rzadziej zaś wszystkie pozostawały w domu. Z większości miejskich gospodarstw domowych, dobrze oceniających swoje warunki materialne, o miesięcznych dochodach netto *per capita* wynoszących co najmniej 1400 zł, wszyscy podopieczni wyjechali na przynajmniej tygodniowy wypoczynek. Z blisko dwóch trzecich (64%) najgorzej sytuowanych gospodarstw domowych (o dochodach netto *per capita* do 649 zł) i z mniej więcej połowy wiejskich gospodarstw domowych (48%) żaden podopieczny nie wyjechał na wakacje.

Tabela 2

Charakterystyka gospodarstw domowych, w których są uczniowie	Deklaracje dotyczące wyjazdu uczniów na przynajmniej tygodniowy wypoczynek wakacyjny w roku 2015		
	wyjechały wszystkie dzieci	wyjechały tylko niektóre dzieci	wszystkie dzieci pozostały w domu
w procentach			
Typ miejscowości			
Wieś	41	11	48
Miasto do 19 999 mieszkańców	51	14	35
20 000 – 99 999 mieszkańców	60	13	27
100 000 – 499 999 mieszkańców	76	0	24
500 000 i więcej mieszkańców	70	21	9
Warunki materialne gospodarstwa domowego			
Złe i średnie	43	13	44
Dobre	61	9	30
Dochody netto na jedną osobę w gospodarstwie domowym			
Do 649 zł	32	4	64
650–1399 zł	43	13	44
1400–1999 zł	67	14	19
Powyżej 2000 zł	82	9	9

Najczęstszą przyczyną rezygnacji z wakacyjnych wyjazdów dzieci i młodzieży są względy finansowe (54%). Wśród innych relatywnie często wymienianych uzasadnień znalazły się: brak czasu (32%); przekonanie, że dzieci nie muszą wyjeżdżać na wakacje, lecz mogą wypoczywać w domu (32%); brak możliwości wyjazdu, brak zorganizowanego wypoczynku (30%); niechętny stosunek dzieci do wyjazdu (27%). Rzadziej pojawiały się argumenty takie jak: potrzeba pozostania dzieci w domu, pomocy w gospodarstwie rolnym (15%); ich praca zarobkowa (14%); przeświadczenie, że dzieci są za małe (13%). Sporadycznie respondenci uzasadniali przyczyny rezygnacji z wyjazdu wakacyjnego stanem zdrowia podopiecznych (4%).

Tabela 3

Dlaczego uczniowie ci nie wyjechali na co najmniej tygodniowy wypoczynek poza miejscem zamieszkania? Czy dlatego, że:	Odpowiedzi twierdzące respondentów z gospodarstw domowych, w których co najmniej jeden uczeń nie wyjechał w wakacje nawet na tygodniowy wypoczynek (według terminów badań)			
	2011 (N=198)	2012 (N=159)	2013 (N=168)	2015 (N=135)
	w procentach			
– brakowało pieniędzy na wyjazd	61	66	73	54
– nie muszą wyjeżdżać na wakacje, mogą wypoczywać w domu	25	26	29	32
– nie było możliwości wyjazdu, brak zorganizowanego wypoczynku	35	30	28	30
– brakowało czasu (uczniom lub opiekunom)	20	26	20	32
– byli potrzebni w domu, w gospodarstwie rolnym	20	19	18	15
– nie chcieli wyjeżdżać	28	17	18	27
– są za mali	17	12	18	13
– pracowali zarobkowo	9	10	12	14
– stan zdrowia nie pozwalał im na wyjazd	2	4	4	4
Inne przyczyny	7	13	10	9

Powody rezygnacji z wakacyjnych wyjazdów wypoczynkowych w pewnym stopniu różnicuje położenie materialne i miejsce zamieszkania. Badani źle i średnio oceniający warunki materialne swoich gospodarstw domowych znacznie częściej niż pozostali wskazywali na przyczyny finansowe. Z kolei badani zadowoleni z własnej sytuacji materialnej częściej niż o powodach finansowych mówili o braku czasu, niechętnym stosunku dzieci do wyjazdu, czy też o braku konieczności wyjazdu poza miejsce zamieszkania, o możliwości odpoczynania w domu.

Mieszkańcy wsi, podobnie jak mieszkańcy miast, najczęściej brak letniego wypoczynku dzieci i młodzieży uzasadniali względami finansowymi. Warto jednocześnie podkreślić, że w swojej argumentacji mieszkańcy miast częściej niż mieszkańcy wsi wskazywali na przyczyny ekonomiczne, a także na chęć pozostania podopiecznych w domu. Z kolei mieszkańcy wsi częściej niż mieszkańcy miast mówili o potrzebie pozostania dzieci w domu, pomocy w gospodarstwie rolnym, o tym, że dzieci nie muszą wyjeżdżać – mogą odpoczywać w domu, o braku czasu lub braku możliwości wyjazdu, a także o tym, że dzieci są zbyt małe.

Tabela 4

Dlaczego uczniowie nie wyjechali na co najmniej tygodniowy wypoczynek wakacyjny? Czy dlatego, że:	Odpowiedzi twierdzące respondentów z gospodarstw domowych, w których co najmniej jeden uczeń nie wyjechał w wakacje nawet na tygodniowy wypoczynek				
	mieszkający:		Oceniający warunki materialne własnych gospodarstw domowych:		ogółem
	na wsi	w mieście	źle i średnio	dobrze	
	w procentach				
– brakowało pieniędzy na wyjazd	52	57	72	33	54
– byli potrzebni w domu, w gospodarstwie rolnym	22	5	15	15	15
– brakowało czasu (uczniom lub opiekunom)	34	28	22	44	32
– nie chcieli wyjeżdżać	24	30	14	42	27
– nie było możliwości wyjazdu, brak zorganizowanego wypoczynku	33	27	32	29	30
– nie muszą wyjeżdżać na wakacje, mogą wypoczywać w domu	36	27	23	42	32
– są za mali	16	11	19	7	13
– stan zdrowia nie pozwalał im na wyjazd	3	5	4	5	4
– pracowali zarobkowo	15	15	9	21	14
Inne przyczyny	12	5	7	11	9

Mniej więcej połowa gospodarstw domowych, z których dzieci i młodzież wyjeżdżały na wakacje, zorganizowała swoim podopiecznym co najmniej dwutygodniowy wypoczynek (53%). Warto zaznaczyć, że w tym roku, dłuższe wyjazdy cieszyły się trochę mniejszą popularnością niż dwa lata temu (53% wobec 58%).

Tabela 5

Czy w tym roku uczniowie z Pana(i) gospodarstwa domowego byli poza miejscem zamieszkania na dłuższych wakacjach, trwających co najmniej dwa tygodnie ?	Wskazania respondentów z gospodarstw domowych, z których uczniowie wyjeżdżali na przynajmniej tygodniowy wypoczynek			
	2011 (N=182)	2012 (N=164)	2013 (N=158)	2015 (N=186)
	w procentach			
Tak, wszyscy wyjechali	47	30	42	37
Tak, ale nie wszyscy wyjechali	14	21	16	16
Nie, nikt nie wyjechał	39	49	42	47

WAKACYJNA PRACA ZAROBKOWA UCZNIÓW I JEJ SPOŁECZNA AKCEPTACJA

W ciągu ostatnich wakacji, podobnie jak przed dwoma laty, w co czwartym gospodarstwie domowym, w którym są dzieci w wieku szkolnym, przynajmniej jedno z nich pracowało zarobkowo (24%). Odsetek ten jest trochę wyższy niż w latach 2010–2012, jednocześnie nieco niższy niż w latach 2008–2009. Patrząc z dłuższej perspektywy można zaobserwować, że generalnie praca zarobkowa dzieci i młodzieży jest w ostatniej dekadzie bardziej popularna niż we wcześniejszym okresie.

Tabela 6

Czy uczniowie z Pana(i) gospodarstwa domowego [...] pracowali zarobkowo w czasie wakacji? Odsetki twierdzących odpowiedzi respondentów z gospodarstw domowych, w których są uczniowie z poszczególnych grup wiekowych		'92	'94	'95	'97	'98	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'09	'10	'11	'12	'13	'15
– w wieku 6–12 lat		-	-	-	3	2	1	3	3	6	6	4	4	5	12	6	2	2	1	2	3
– w wieku 13–15 lat		-	-	-	9	5	3	7	8	11	12	10	11	9	21	8	3	8	9	9	10
– w wieku 16–19 lat		-	-	-	24	24	22	15	22	30	30	33	33	24	41	30	18	30	26	36	32
Ogółem		9	13	14	15	14	12	11	14	18	22	24	25	21	33	31	21	21	19	24	24

Od 2004 roku na pytanie to odpowiadają nie tylko rodzice, ale także członkowie gospodarstw domowych, w których są uczniowie z wymienionych grup wiekowych. W latach 1992–1995 pytano o ogół uczniów (bez względu na ich wiek)

Podobnie jak w ubiegłych latach, pracę zarobkową w czasie wakacji podejmowali najczęściej uczniowie szkół średnich (32% wskazań badanych z gospodarstw, w których są uczniowie w wieku 16–19 lat), znacznie rzadziej gimnazjaliści (10% wskazań ankietowanych z gospodarstw, w których są dzieci w wieku 13–15 lat) i zdecydowanie najrzadziej uczniowie szkół podstawowych (3% wskazań z gospodarstw mających dzieci w wieku 6–12 lat).

Z analiz zróżnicowań społeczno-demograficznych wynika, że rzadziej niż pozostali o pracy zarobkowej podopiecznych ze swoich gospodarstw domowych mówili badani mieszkający w dużych miastach liczących powyżej 100 tys. mieszkańców, najlepiej wykształceni, o najwyższych miesięcznych dochodach *per capita* – powyżej 2000 zł.

Interesował nas również zasięg społecznej akceptacji wakacyjnej pracy zarobkowej dzieci i młodzieży. Ogromna większość badanych (86%) akceptuje pracę zarobkową młodzieży ze szkół średnich. Przyzwolenie dla pracy zarobkowej gimnazjalistów wyraża co trzeci badany (32%), natomiast wakacyjne zarobkowanie uczniów szkół podstawowych budzi niemal powszechny sprzeciw (wyraża go 96% badanych).

Opinie na ten temat są słabo zróżnicowane społecznie, niemniej jednak można zauważyć, że relatywnie rzadziej niż pozostali akceptację dla pracy zarobkowej gimnazjalistów deklarują mieszkańcy dużych i największych miast, częściej natomiast niż pozostali nie mają sprecyzowanego zdania na ten temat. Z kolei częściej niż pozostali sprzeciw wobec wakacyjnej pracy zarobkowej uczniów szkół średnich wyrażają mieszkańcy największych miast oraz absolwenci wyższych uczelni (zob. tabele aneksowe).

Tabela 7

Czy uważa Pan(i), że uczniowie [...] powinni czy raczej nie powinni pracować zarobkowo w czasie wakacji? Odsetki odpowiedzi twierdzących według terminów badań																			
	'94	'95	'97	'98	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'09	'10	'11	'12	'13	'15
– w wieku 6–12 lat	12	6	3	2	2	3	3	4	4	7	4	3	8	4	4	2	3	6	4
– w wieku 13–15 lat	42	38	29	26	20	22	25	36	28	32	30	24	32	25	28	24	25	32	32
– w wieku 16–19 lat	91	92	85	85	81	83	79	90	86	88	85	82	86	83	85	81	85	86	86

W czasie tegorocznych wakacji większość gospodarstw domowych, w których są dzieci w wieku szkolnym, wysłała swoich podopiecznych na przynajmniej tygodniowy wypoczynek. Jednak z więcej niż co trzeciego gospodarstwa żadne dziecko nie wyjechało na takie wakacje. Podobnie jak w ubiegłych latach, najczęściej wymienianym powodem rezygnacji z letniego wypoczynku dzieci i młodzieży były względy finansowe. Warto podkreślić, że większą szansę na wakacyjne wyjazdy mają dzieci mieszkające w miastach niż ich rówieśnicy na wsi, a także pochodzące z rodzin znajdujących się w lepszym położeniu materialnym.

Pracę zarobkową w czasie tegorocznych wakacji najczęściej podejmowali uczniowie szkół średnich, rzadziej gimnazjów. W co czwartym gospodarstwie domowym, w którym są dzieci w wieku szkolnym, przynajmniej jedno z nich pracowało zarobkowo.

Opracowała

Małgorzata OMYŁA-RUDZKA

Tabela 1

		Czy uczniowie z Pana(i) gospodarstwa domowego pracowali zarobkowo w czasie wakacji?		Liczba osób
		Nie	Tak	
		%	%	
Ogółem		76	24	294
Płeć	Mężczyźni	76	24	120
	Kobiety	76	24	174
Wiek	18–24 lata	55	45	50
	25–34	95	5	48
	35–44	75	25	119
	45–54	75	25	54
	55–64	100		13
	65 lat i więcej	71	29	10
Miejsce zamieszkania	Wieś	75	25	133
	Miasto do 19 999	75	25	55
	20 000 – 99 999	68	32	49
	100 000 – 499 999	89	11	34
	500 000 i więcej mieszk.	84	16	23
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	67	33	50
	Zasadnicze zawodowe	77	23	79
	Średnie	72	28	88
	Wyższe	85	15	77
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	77	23	53
	Średni personel, technicy	64	36	6
	Pracownicy adm.-biurowi	87	13	16
	Pracownicy usług	74	26	17
	Robotnicy wykwalifikowani	71	29	40
	Robotnicy niewykwalifik.	90	10	17
	Rolnicy	64	36	22
	Pracujący na własny rach.	85	15	20
	Bezrobotni	83	17	17
	Emeryci	80	20	15
	Renciści	64	36	8
	Uczniowie i studenci	62	38	35
	Gospodynie domowe i inni	87	13	27
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	79	21	53
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	76	24	32
	sekt. prywat. poza rolnict.	78	22	84
	prywatnym gosp. rolnym	72	28	25
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	74	26	55
	Od 650 do 999 zł	79	21	38
	Od 1000 do 1399 zł	79	21	38
	Od 1400 zł do 1999 zł	68	32	36
	2000 zł i więcej	85	15	35
Ocena własnych war. mater.	Złe	45	55	18
	Średnie	81	19	116
	Dobre	76	24	160
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	71	29	11
	Raz w tygodniu	77	23	133
	1–2 razy w miesiącu	66	34	52
	Kilka razy w roku	79	21	65
	W ogóle nie uczestniczy	87	13	31
Poglądy polityczne	Lewica	66	34	28
	Centrum	81	19	87
	Prawica	74	26	93
	Trudno powiedzieć	77	23	86

Tabela 2

		Czy uważa Pan(i), że uczniowie w wieku od 13 do 15 lat powinni czy raczej nie powinni pracować zarobkowo podczas wakacji?			Liczba osób
		Powinni	Nie powinni	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		32	62	5	972
Płeć	Mężczyźni	34	61	5	469
	Kobiety	31	63	6	503
Wiek	18–24 lata	19	71	10	109
	25–34	39	57	3	192
	35–44	40	56	4	170
	45–54	31	60	9	151
	55–64	28	68	4	172
	65 lat i więcej	32	62	5	178
Miejsce zamieszkania	Wieś	35	59	6	384
	Miasto do 19 999	35	62	3	151
	20 000 – 99 999	33	65	2	177
	100 000 – 499 999	26	65	10	159
	500 000 i więcej mieszk.	27	66	7	101
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	32	63	5	203
	Zasadnicze zawodowe	34	62	5	238
	Średnie	31	62	7	299
	Wyższe	34	61	5	231
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	30	63	7	113
	Średni personel, technicy	31	64	5	36
	Pracownicy adm.-biurowi	39	61		54
	Pracownicy usług	34	63	4	48
	Robotnicy wykwalifikowani	31	64	5	105
	Robotnicy niewykwalifik.	38	56	6	44
	Rolnicy	36	63	1	53
	Pracujący na własny rach.	46	41	12	39
	Bezrobotni	46	54		53
	Emeryci	28	66	7	211
	Renciści	41	55	4	69
	Uczniowie i studenci	19	66	15	74
	Gospodynie domowe i inni	30	68	2	73
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	38	57	5	130
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	30	66	4	86
	sekt. pryw. poza rolnict.	33	62	6	227
	prywatnym gosp. rolnym	34	63	3	60
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	37	61	3	133
	Od 650 do 999 zł	35	59	6	121
	Od 1000 do 1399 zł	29	67	3	161
	Od 1400 zł do 1999 zł	35	61	4	137
	2000 zł i więcej	39	55	6	148
Ocena własnych war. mater.	Złe	28	70	3	98
	Średnie	32	63	5	397
	Dobre	34	60	6	477
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	39	56	6	43
	Raz w tygodniu	29	66	5	412
	1–2 razy w miesiącu	38	58	4	147
	Kilka razy w roku	37	58	5	219
	W ogóle nie uczestniczy	28	66	6	130
Poglądy polityczne	Lewica	36	61	4	139
	Centrum	32	64	4	288
	Prawica	33	61	6	316
	Trudno powiedzieć	30	61	9	229

Tabela 3

		Czy uważa Pan(i), że uczniowie w wieku od 16 do 19 lat powinni czy raczej nie powinni pracować zarobkowo podczas wakacji?			Liczba osób
		Powinni	Nie powinni	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		86	9	5	972
Płeć	Mężczyźni	87	8	5	469
	Kobiety	85	10	5	503
Wiek	18–24 lata	87	4	9	109
	25–34	88	9	3	192
	35–44	85	10	4	170
	45–54	87	8	5	151
	55–64	86	10	5	172
	65 lat i więcej	82	11	7	178
Miejsce zamieszkania	Wieś	89	7	4	384
	Miasto do 19 999	84	11	5	151
	20 000 – 99 999	82	11	7	177
	100 000 – 499 999	86	7	7	159
	500 000 i więcej mieszk.	82	13	5	101
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	86	7	6	203
	Zasadnicze zawodowe	87	8	4	238
	Średnie	87	8	5	299
	Wyższe	81	13	5	231
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	84	10	7	113
	Średni personel, technicy	94	6		36
	Pracownicy adm.-biurowi	81	14	6	54
	Pracownicy usług	88	12		48
	Robotnicy wykwalifikowani	88	6	6	105
	Robotnicy niewykwalifik.	96	2	2	44
	Rolnicy	86	14		53
	Pracujący na własny rach.	89	6	6	39
	Bezrobotni	93	7		53
	Emeryci	82	11	6	211
	Renciści	87	7	6	69
	Uczniowie i studenci	85	4	10	74
	Gospodynie domowe i inni	78	14	8	73
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	90	7	4	130
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	88	7	5	86
	sekt. pryw. poza rolnict.	85	9	6	227
	prywatnym gosp. rolnym	88	12		60
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	88	9	3	133
	Od 650 do 999 zł	89	9	2	121
	Od 1000 do 1399 zł	88	9	3	161
	Od 1400 zł do 1999 zł	80	12	8	137
	2000 zł i więcej	90	7	3	148
Ocena własnych war. mater.	Złe	87	10	3	98
	Średnie	87	8	5	397
	Dobre	84	10	6	477
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	76	16	8	43
	Raz w tygodniu	86	9	4	412
	1–2 razy w miesiącu	85	9	6	147
	Kilka razy w roku	86	8	5	219
	W ogóle nie uczestniczy	88	8	5	130
Poglądy polityczne	Lewica	84	11	5	139
	Centrum	90	6	4	288
	Prawica	84	12	4	316
	Trudno powiedzieć	85	8	8	229